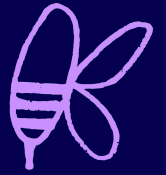

KASKAS

Kalatiestrategian
päivitystyön alkukysely:
Loppuraportti

Kyselyn lähtökohdat ja toteutus

Kyselyn lähtökohdat

Strategian valmistelu käynnistyi kyselyllä, jonka tavoitteena on kerätä valmistelun alussa keskeisiltä sidosryhmiltä näkemyksiä nykyisen kalatiestrategian toimivuudesta, tulevan strategian lähtökohdista sekä strategian valmistelusta.

Kysely on osa uuden kalatiestrategian valmistelun vuorovaikutussuunnitelmaa. Kyselyn tuloksia käytetään valmistelun tukena.

Aineisto

Sähköinen kysely toteutettiin maa- ja metsätalousministeriön Zeffi-kyselytyökalulla.

Kysely lähetettiin 245 uniikkiin sähköpostiosoitteeseen. Kysely toimitettiin energia-, kalastus-, luonto- ja ympäristöaiheiden parissa toimiville tahoille sekä aiheen parissa työskenteleville viranomaisille ja tutkimuslaitoksille. Kyselyä oli mahdollista jakaa vastaajan organisaatioissa.

Kysely oli auki 20.1.–4.2.2025. Kyselyyn tuli yhteensä 190 vastausta, joista 30 oli tyhjiä. Tyhjien vastausten poistamisen jälkeen vastausten lukumäärä oli 160.

Aineiston analysointi ja raportointi

Aineiston analysointi toteutettiin sekä määrällisin että laadullisin menetelmin, jotta saimme monipuolisen kuvan sidosryhmien näkemyksistä.

Avovastaukset analysoitiin laadullisesti teemoittelemalla, eli tunnistamalla vastausten sisältä keskeisiä yhdistäviä ja erottavia aiheita. Näin muodostettiin kokonaisuuksia, jotka kuvastavat vastaajien yleisiä mielipiteitä ja mahdollisia ristiriitaisia näkemyksiä. Määrälliset vastaukset puolestaan tarkasteltiin jakaumien ja keskeisten tunnuslukujen avulla.

Osa aineiston analyysistä tehtiin tekoälyavusteisesti niin, että tekoälyä käytettiin tunnistamaan aineistosta toistuvia sanoja, teemoja tai kokonaisuuksia. Ihminen on tarkistanut kaikki sisällöt.

Raportissa kyselyn tulokset esitetään kahdessa pääkokonaisuudessa:

Nykyisen kalatiestrategian arviointi

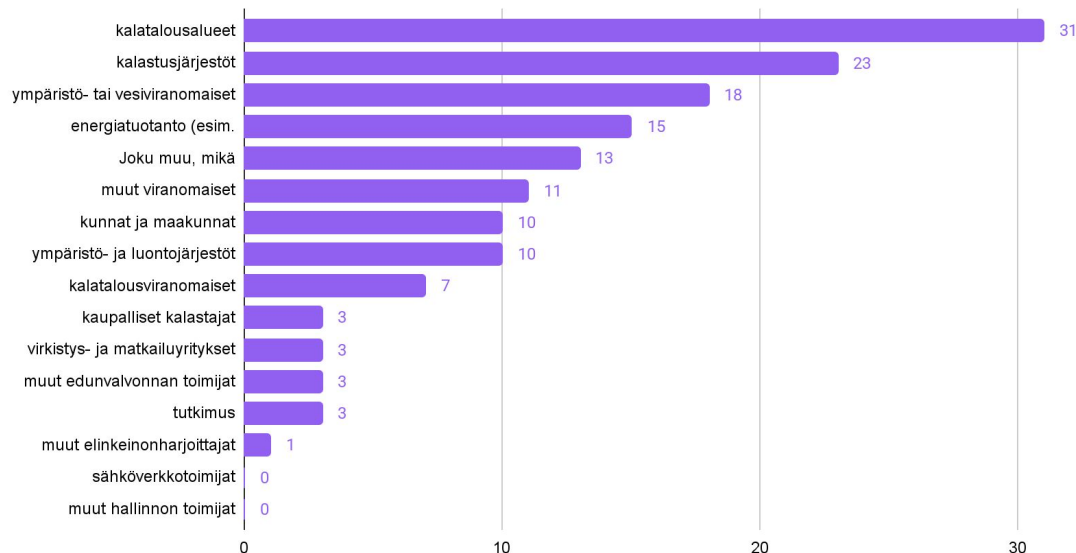
Tässä osiossa tarkastellaan, miten vastaajat näkevät nykyisen strategian toimivuuden ja vaikutukset.

Uuden kalatiestrategian valmistelu

Tässä osiossa keskitytään vastaajien näkemyksiin siitä, miten strategiaa tulisi kehittää tulevaisuudessa.

Vastaajien taustatiedot

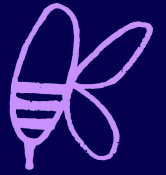
Vastaajien edustama taho

Joku muu, mikä:

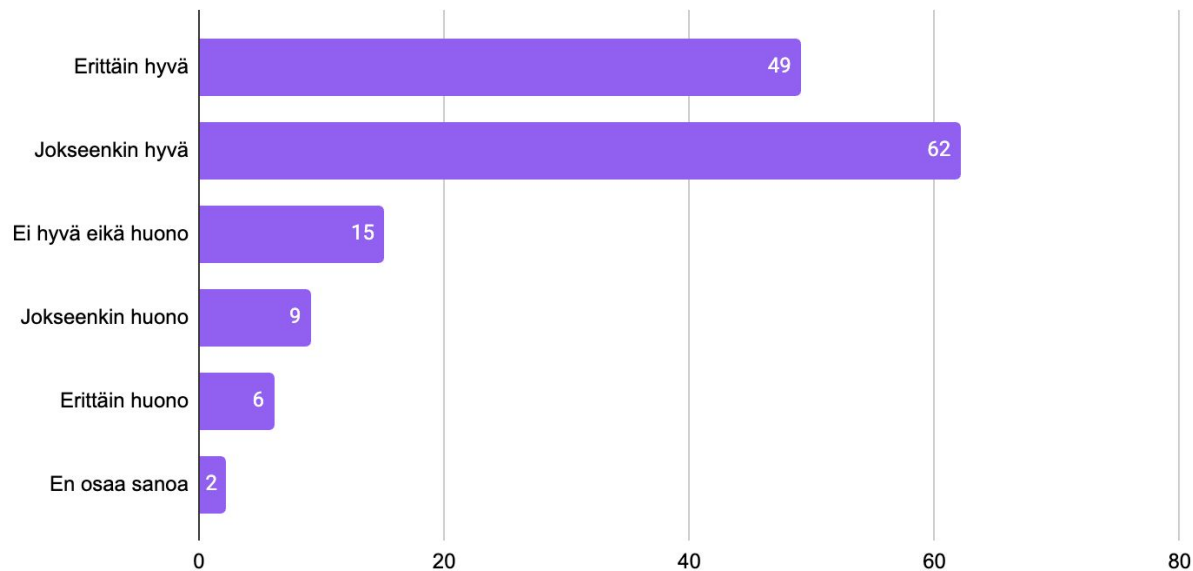
- Vapaa-ajankalastaja
- Perhokalastaja
- Vapaa-ajan kalastaja
- vapaa-ajan kalastaja
- Virkestyskalastaja
- Vaelluskalojen viljely, istuttaminen ja palauttaminen
- Harrastekalastaja
- Harrastekalastaja
- Ympäristö- ja kalatalousalan asiantuntija
- Vesi- ja kalatalousasioita seuraava asiantuntija
- Osakaskunta
- Kalastusmatkailuyrittäjä
- Kalanviljely, velvoitteisiin liittyvä konsultointi

n=151

Nykyisen kalatiestrategian arviointi

Arvioi nykyisen kalatiestrategian visiota: ”Elinvoimaiset vaelluskalakannat lisääntyvät luonnossa mahdollistaen monimuotoisuuden säilymisen ja kestävän kalastuksen ”

n=143

Kaikki ympäristö- ja vesiviranomaiset (N18), 80 % energiatuotannon ja 90 % ympäristö- ja luontojärjestöjenvastaajista pitivät visiota erittäin tai jokseenkin hyvänä.

Vision jokseenkin huonoksi tai erittäin huonoksi arvioivat etenkin kalatalousaluiden ja kalastusjärjestöjen edustajat.

Nykyisen strategian visio on hyvä

Suuri enemmistö vastaajista **ovat tyytyväisiä visioon eikä eri vastaajaryhmien välillä ole merkittäviä eroja tyytyväisyydessä.**

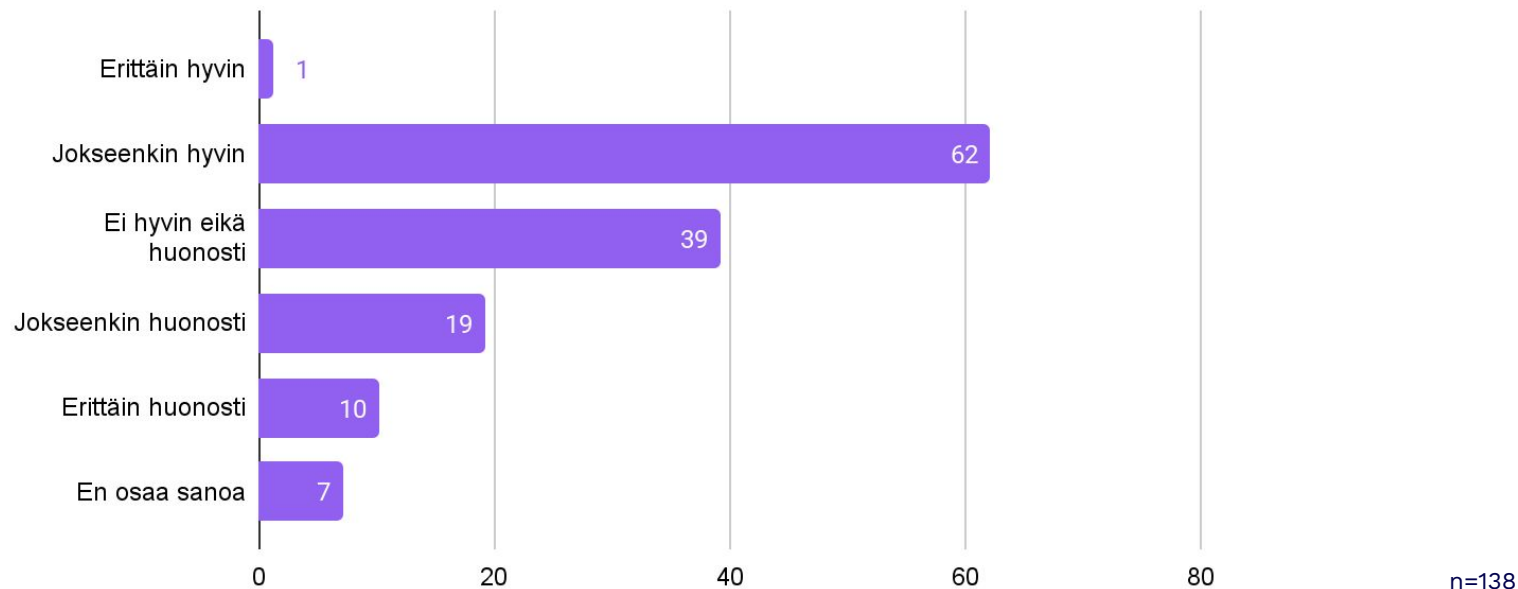
Kalatalousalueiden, kaupallisten kalastajien ja kalastusjärjestöjen edustajien vastauksissa (n54) on eniten negatiivisia ääniä (n10), mutta näissäkin ryhmissä yli puolet on sen kannalla, että visio on erittäin hyvä tai jokseenkin hyvä (n34).

Osa vastaajista toivoi vision tarkentamista. Siinä täytyisi esimerkiksi selkeämmin kuvata kalateiden tuomia mahdollisuuksia.

Tutkimusta edustavat vastaajat korostavat, että vaelluskalakantojen luontaisen lisääntymisen ohella pitäisi huomioida myös erilaisten virtavesibiotooppien ja muiden virtavesilajien kantojen elvyttäminen. Ei saa tyytyä vain nykyisen heikentyneen monimuotoisuuden säilyttämiseen vaan **pyrkimyksenä pitää olla monimuotoisuuden selkeä parantaminen.**

Energiantuotannon edustajat korostavat, että vaelluskalakantojen lisääntyminen luonnossa on osassa vesistöjä äärimmäisen haastavaa tai käytännössä jopa mahdotonta.

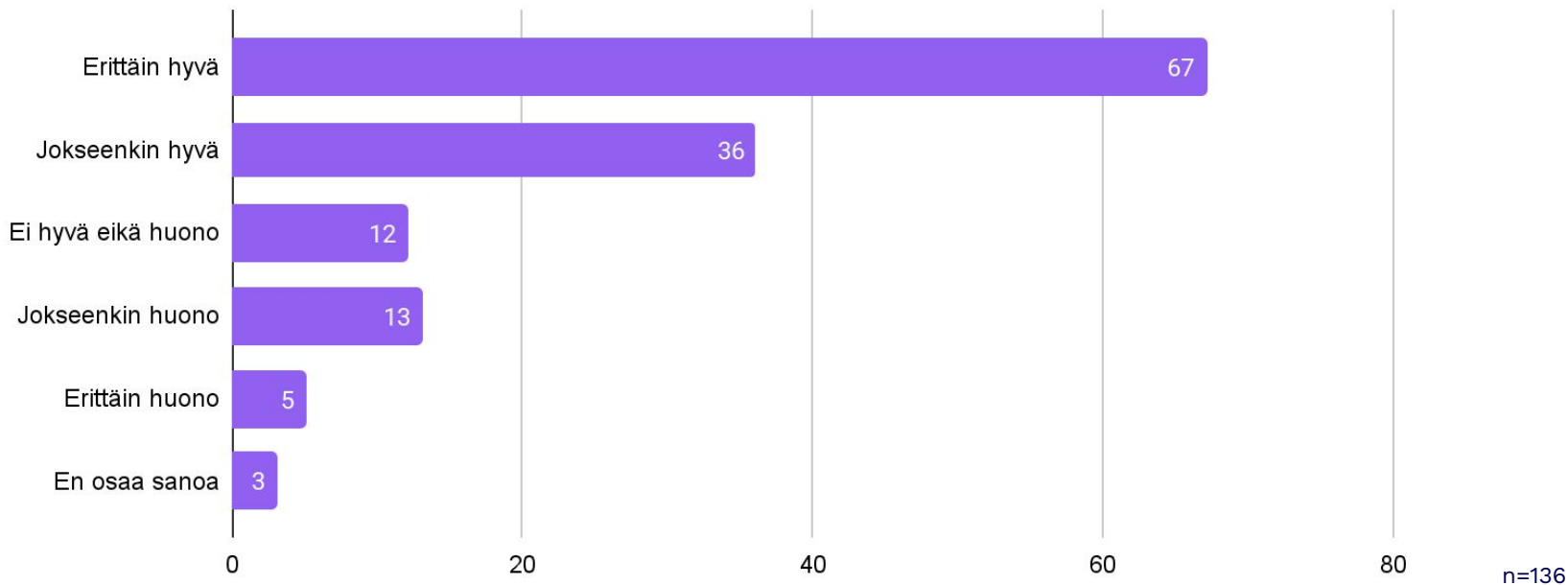
Kuinka hyvin nykyinen kalatiestrategia on mielestäsi edistänyt vaelluskalakantojen elpymistä?

“Ei hyvin eikä huonosti” -vastaukset ovat melko yleisiä, mikä viittaa siihen, että osa vastaajista kokee vaikutukset neutraaleina.

Kysymys on jakanut mielipiteitä lähes kaikkien vastaajaryhmien sisällä ja vastauksia on tullut asteikon jokaiseen kohtaan.

Arvioi nykyisen kalatiestrategian toiminta-ajatusta: "Painotetaan kalojen luontaisen lisääntymiskierron tukemista ja palauttamista istutusten sijaan."

Yli 75 % vastaajista pitää toiminta-ajatusta erittäin hyvänä tai jokseenkin hyvänä ja ainoastaan 13 % ajattelee sen olevan jokseenkin huono tai erittäin huono.

Istutukset jakavat mielipiteitä toiminta-ajatuksessa

Mielipide istutuksista jakaa vastaajia siitakin huolimatta, että valtaosa arvioi toiminta-ajatuksen olevan hyvä tai erittäin hyvä. **Vastaajaryhmien välillä on eroja on mm. siinä miten eri vesistöissä ja eri ajankohtina istutuksia tarvitaan.**

Energiantuotannon edustajat pitävät tuki-istutuksia välttämättöminä siirtymävaiheessa. Tietyillä alueilla ne nähdään edelleen olennaisena osana vaelluskalakantojen turvaamista.

Kalatalousalueet ja kalastusjärjestöt puolestaan korostavat, että luontaisen lisääntymisen tukeminen on tärkeää, mutta istutuksia ei voida vielä täysin lopettaa.

Ympäristö- ja vesiviranomaiset, ympäristö- ja luontojärjestöt sekä tutkimuksen edustajat suhtautuvat istutuksiin varauksellisemmin ja painottavat luontaisen elinkierron tukemista entistä vahvemmin. Heidän näkemyksensä mukaan istutuksia tulisi käyttää vain poikkeustapauksissa ja tarkan harkinnan kautta.

”

Luontainen on sinällään hyvä lähtökohta,
mutta ei välttämättä kaikkialla esimerkiksi
yleisten noususteiden vuoksi
mahdollinen edes keskipitkällä aikavälillä.
Realismi täytyisi näkyä paremmin.

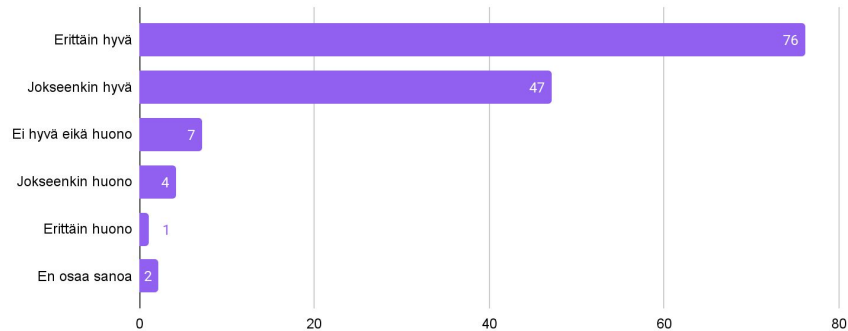

”

Luontaiseen lisääntymiseen tuleekin pyrkiä. Tutkimus osoittaa, että istuttamiset lisäävät lajin sisäistä homogenisaatiota ja edistävät sukupuuttoa.

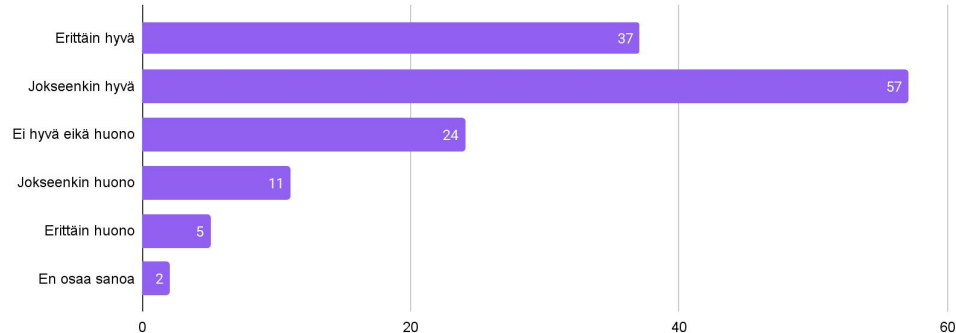

Arvioi nykyisen kalatiestrategian päämäärää 1: "Vahvistetaan uhanalaiset vaelluskalakannat elinvoimaisiksi ja lisätään siten luonnon monimuotoisuutta."

n=137

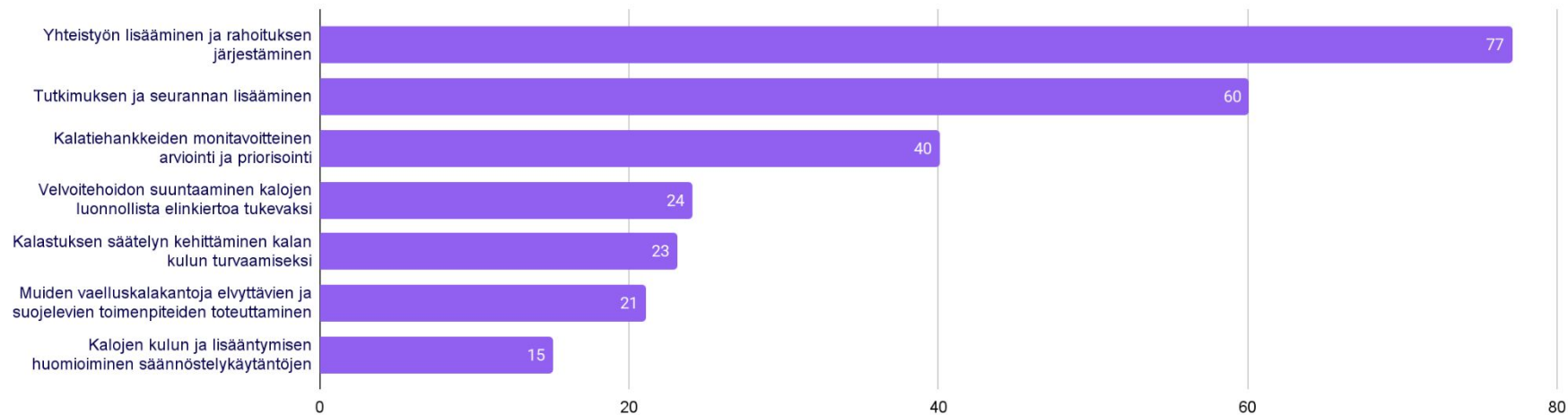
Arvioi nykyisen kalatiestrategian päämäärää 2: "Saadaan aikaan myönteisiä sosioekonomisia vaikutuksia ja parannetaan mahdollisuuksia kestävään kalastukseen."

n=136

Päämäärä 1 koettiin vastausten perusteella paremmaksi kuin päämäärä 2, jonka vastauksissa on enemmän hajontaa.

Valitse 1–3 toimintalinjaa, joissa on mielestäsi onnistuttu strategiakaudella?

”

“Pienimuotoisia onnistumisia ovat säätiöiden tms. rahoituksella toteutetut ns. "tarpeettomien" tippavoimaloiden poistamiset ja kalojen vaellusten mahdollistaminen.

Kyselyn vastaaja

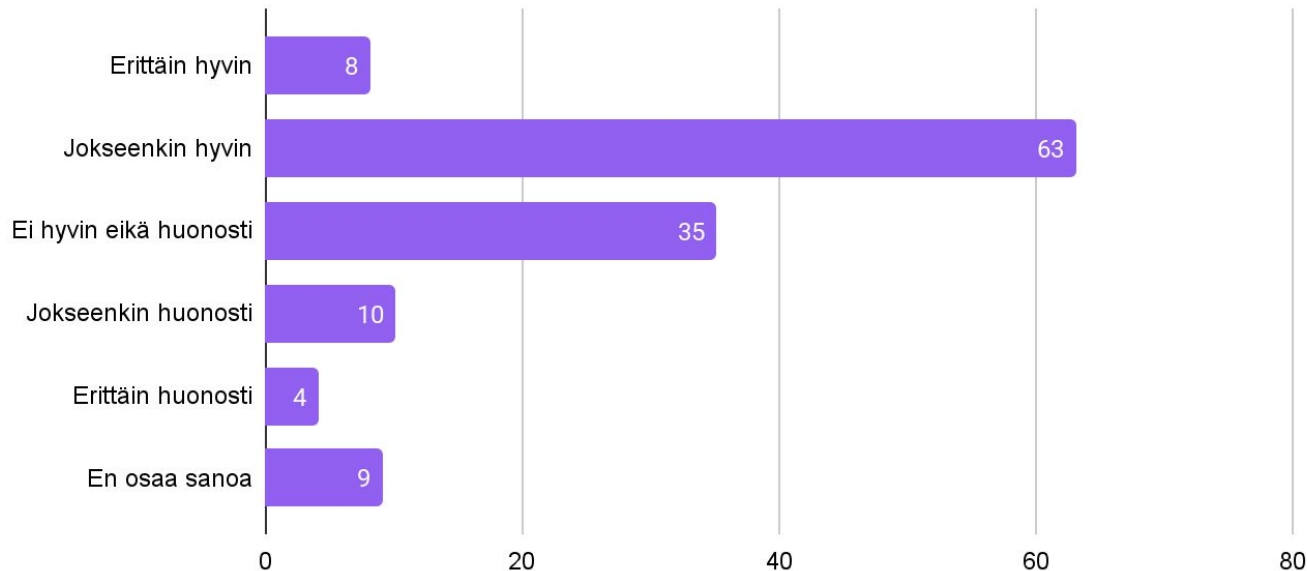
”

Onnistuttu hankkeiden monitavoitteisen arvioinnin lähtökohtien asettamisessa sekä tutkimuksessa, jota on tehty paljon, ja sen rahoittamiseen ovat monet tahot sitoutuneet.”

Kyselyn vastaaja

Miten nykyisen strategian mukaisten kärkikohteiden valinta on onnistunut suhteessa strategian tavoitteisiin?

n=129

Vastauksissa on enemmän hajontaa kuin aiemmissa kysymyksissä. “Erittäin hyvin” vastanneiden määrä on kysymyksessä pienempi kuin aiemmissa kysymyksissä.

Etenkin kalatalousalueiden edustajat ovat vastanneet kysymykseen “Ei hyvin eikä huonosti”.

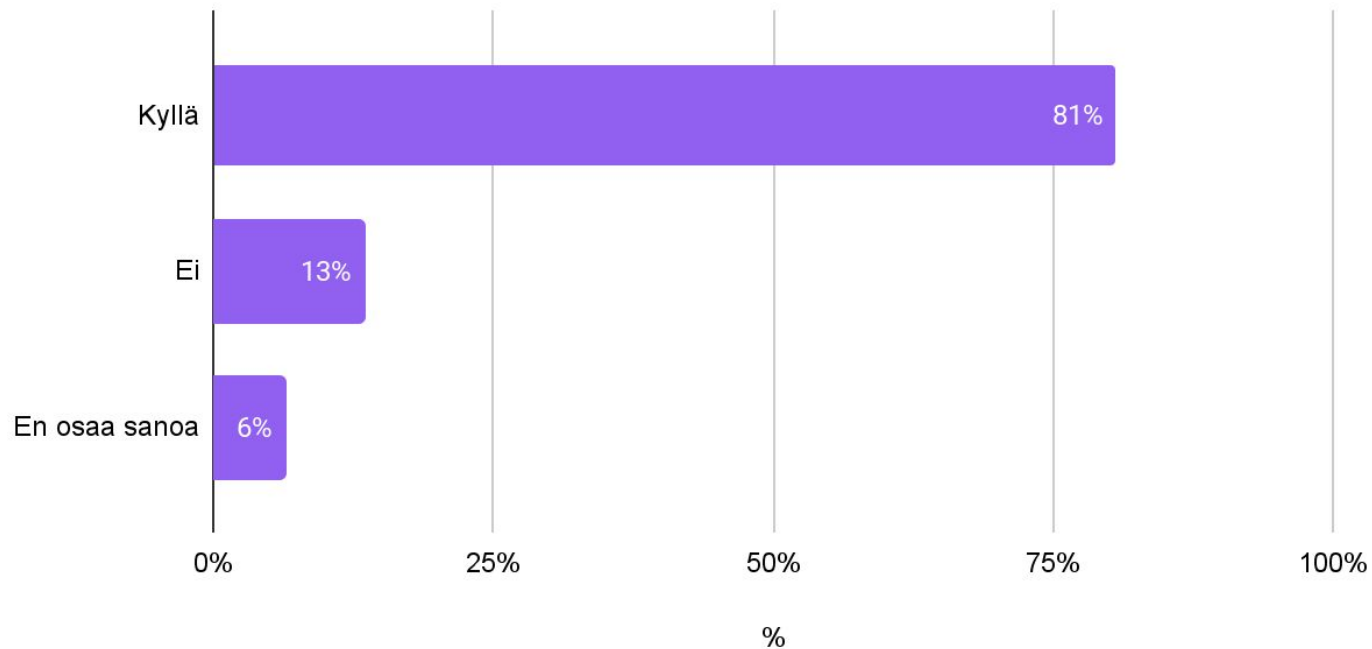
Onnistumisia ja epäonnistumisia

Vastausten perusteella kärkikohteiden valinnassa on onnistuttu osittain, mutta merkittäviä puutteita on edelleen. Yhteistyön puute, päätöksenteon epäselvyys ja resurssien jakautuminen kalliisiin, mutta näkyviin hankkeisiin ovat keskeisiä haasteita, joita vastaajat listaavat.

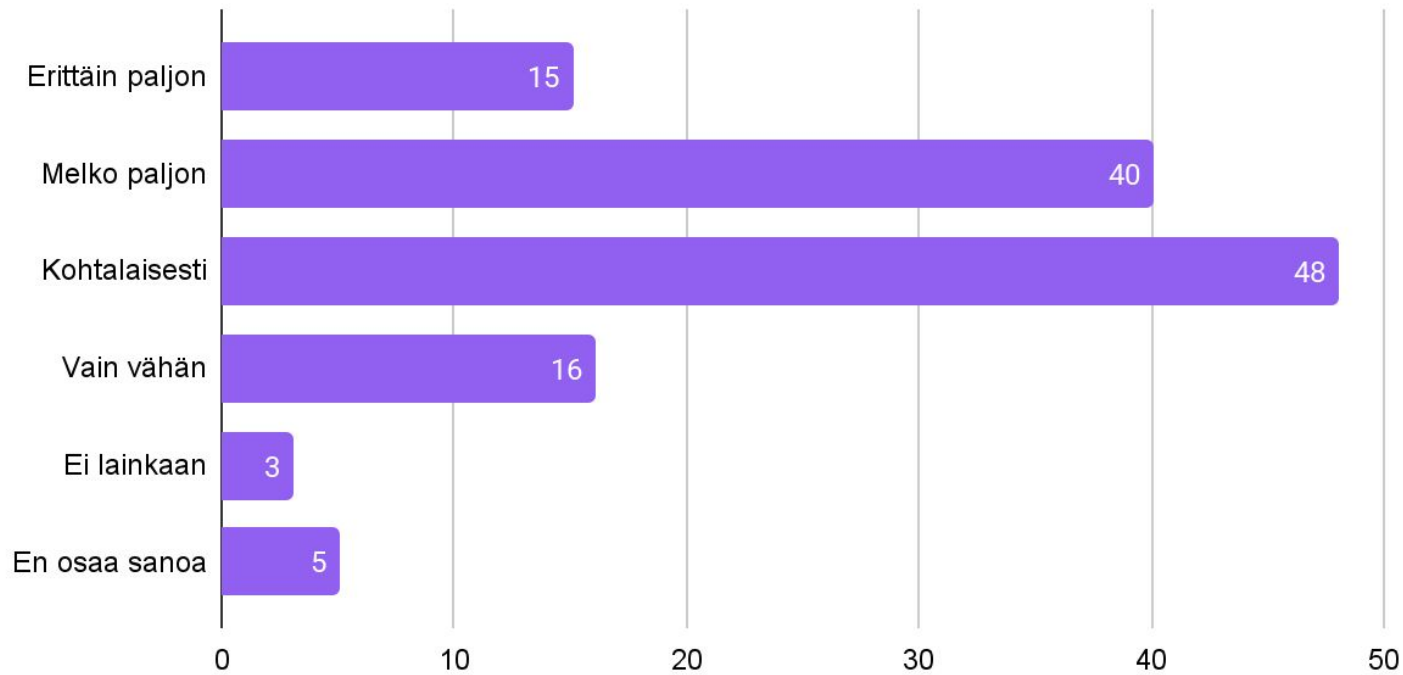
Vastaajat kokevat, että kärkikohteiden valintaprosessi ei ole ollut täysin systemaattinen ja läpinäkyvä. Kohteita on valittu paikallisella tasolla, mutta kriteerejä ei ole sovellettu valtakunnallisesti johdonmukaisesti. **Osa vastaajista kokee, että kärkikohteet on valittu enemmän toteutettavuuden kuin vaikuttavuuden perusteella** – eli sinne, missä on helpointa toimia, ei välttämättä sinne, missä toimenpiteistä olisi eniten hyötyä.

Ympäristö- ja vesiviranomaisten edustajat korostavat, että toimenpiteitä tarvitaan myös muissa kuin kärkikohteissa. Tavoite palauttaa luonnonkierto myös isommissa rakennetuissa joissa on tunnustettu aiempaa laajemmin. Vastaajien mukaan jokilistan laatiminen on osittain johtanut alueelliseen edunvalvontaan.

Ovatko kalatiestrategian vaikutukset näkyneet alueellasi tai työssäsi?

Kuinka hyvin kalatiestrategia on mielestäsi lisännyt tietoisuutta vaelluskalojen suojelun merkityksestä?

Miten kalatiestrategia on vaikuttanut yhteistyöhön eri toimijoiden välillä?

Vastaajien mukaan strategia on lisännyt vuoropuhelua ja yhteistyömahdollisuuksia, mutta samalla se on myös kärjistänyt vastakkainasettelua.

Monet vastaajat kokevat, että kalatiestrategia on tarjonnut hyvän viitekehyksen, johon eri toimijat voivat tukeutua omissa tavoitteissaan. Yhteistyö on lisääntynyt kaikkien toimijoiden välillä.

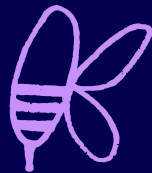
Useat vastaajat mainitsevat, että vaikka yhteistyö on lisääntynyt, samalla on tapahtunut ryhmien polarisoitumista ja vastakkainasettelun kärjistymistä. **Vaelluskalakeskustelu on monien vastaajien mukaan muuttunut turhauttavaksi.**

Vastaajat mainitsevat, että eri hallinnonalojen siiloutuminen näkyy strategian toimeenpanossa ja vaikeuttaa yhteistyön sujuvuutta.

Yhteistyö ja verkostoituminen on lisääntynyt. Alueellisia yhteistyöryhmiä ja yhdistyksiä on perustettu. Toisaalta on esiintynyt myös poteroitumista, ja kalatiestrategiaa on tulkittu omista lähtökohdista. Sitoutuneisuus heikkenee, kun prosessit pitkittyvät. Myös vaelluskalojen elinolosuhteiden parantamiseen liitännäisiä valuma-aluehankkeita on pystytty edistämään hyvässä yhteistyössä

Uuden strategian lähtökohdat

Mihin ongelmiin ja kysymyksiin strategiassa pitää vastata?

Kaikki vastaajat toivovat taustasta riippumatta, että uudessa strategiassa **priorisoidaan tietoon perustuen, missä kohteissa on mahdollista saavuttaa mahdollisimman hyviä tuloksia.**

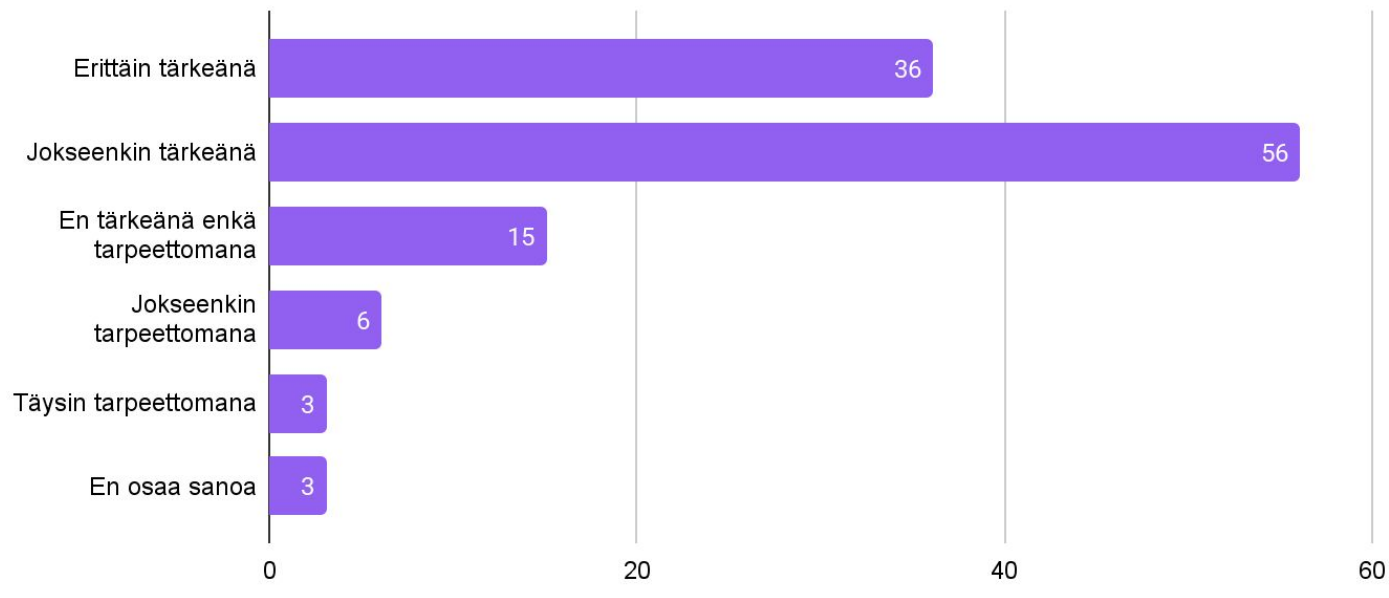
Priorisointiin toivotaan realismia ja avoimuutta sen perusteista. Kohteiden toimenpiteisiin pitää myös taata riittävä rahoitus.

Suurin osa kyselyyn vastanneista toivoi, että strategiassa löydetään hyvä **tasapaino velvoitteiden ja vapaaehtoisten toimien välillä.** Myös velvoittavaa sääntelyä tarvitaan vaikuttavien tulosten aikaansaamiseksi.

Jotkut kyselyyn vastanneista peräänkuuluttavat, että **haittojen aiheuttajalla pitäisi olla isompi velvollisuus rahoittaa strategian toimenpiteitä.**

Kaikki toivoivat edellistä strategiaa parempaa **seurantaa ja tulosten arviointia** sekä kohteista että strategian kokonaiskuvasta.

Kuinka tärkeänä pidät yksittäisten jokikohteiden priorisointilistausta strategian onnistumisen kannalta?

Harva suhtautuu jokikohteiden priorisointiin kielteisesti.
Olennaista on vastausten perusteella se, miten ja millä perusteilla priorisointi tehdään.

Mitkä muutokset toimintaympäristössä on huomioitava?

Luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen ja ilmastonmuutos
vaikuttavat vesien tilaan ja vaelluskalojen elinympäristöihin.

Energiantuotannon murros.
Sähköjärjestelmän muutos ja lisääntynyt vesivoiman säätövoiman tarve.

Ennallistamisasetus
luo paineita myös virtavesien ekologisen tilan parantamiseen.

Resurssit.
Rahoituksen epävarmuus ja hallinnolliset esteet hidastavat strategian toteutusta.

Ennallistamisasetus luo ajankohtaista painetta asialle

Monet kyselyn vastaajista mainitsivat toimintaympäristön muutoksista kysyttäessä EU:n ennallistamisasetuksen.

Ne, jotka perustelivat tarkemmin ovat sitä mieltä, että asetus ja sen kansallinen toimeenpano luo painetta elinympäristöjen palauttamiseen ja vauhdittaa vesistöjen ekologisen tilan parantamista, mikä vaikuttaa myös vaelluskaloihin.

Nykyinen lainsäädäntö ei kuitenkaan tue riittävästi ennallistamista, joten useat vastaajat nostivat esille esim. vesilainsäädännön päivittämisen tarpeellisuuden.

Ennallistamisasetuksen tavoitteet pitää vastaajien mukaan yhdistää muihin ohjelmiin ja hankkeisiin kuten Helmi- ja Nousu-ohjelmaan ja vesienhoitosuunnitelmiin ja pitää huolta siitä, että työlle on riittävät resurssit.

Ennallistamisasetus tukee joidenkin vastaajien mukaan vaelluskalakantojen palauttamista, mutta työssä onnistuminen edellyttää myös kalastuksen sääntelyn tehostamista.

”

Ennallistamisasetus: selkeä mandaatti ja tarve purkaa patoja. Erityinen keskittyminen käytöstä poistettuihin kohteisiin ja ehkä painotus pienempiin kohteisiin.

”

Sähköjärjestelmä on "mullistunut" edellisen strategian valmistelun jälkeen.

Kyselyn vastaajat kysyttäessä
toimintaympäristön muutoksista

Strategian tärkeimmät tavoitteet

Moni on tyytyväinen nykyisen strategian tavoitteisiin. **Kaikkien kyselyyn vastanneiden ryhmien mielestä myös tulevan strategian keskeisin tavoite on vaelluskalakantojen elvyttäminen.** Strategiassa on vastaajien mukaan mm. tuettava vaelluskalojen luontaista lisääntymistä, elvytettävä elinympäristöjä ja turvattava vaellusmahdollisuudet.

Energiatuotannon edustajat toivovat, että strategiassa huomioidaan **kustannustehokkuus**, selvitetään monipuolisesti eri rahoitusvaihtoehtoja sekä suhtaudutaan eri toimiin ja teknologioihin lähtökohtaisesti neutraalisti. Kalatalousalueet ja kalastusalan järjestöt peräänkuuluttavat kyselyn vastausten perusteella **konkreettisia ja paikallisia toimenpiteitä.** Osa ympäristö- ja vesiviranomaisista puolestaan toivoo, että kalatiestrategia kytketään **ennallistamisasetuksen toimeenpanoon sekä vesienhoidon ympäristötavoitteisiin.**

Strategian tärkeimmät toimenpiteet

Kyselyn avointen vastausten perusteella tärkeimpiä toimia tulevaa strategiaa ajatellen ovat toimijoiden välisen **yhteistyön lisääminen, vaellusesteiden poistaminen ja purkaminen, elinympäristöjen kunnostaminen ja ennallistaminen sekä luonnonmukaisten ohitusteiden ja toimivien kalateiden varmistaminen.**

Ympäristö- ja vesiviranomaiset sekä kalastus-, ympäristö- ja luontojärjestöt korostavat vastauksissaan muita vastaajia enemmän sääntelyn kehittämistä. Eri elinkeinoelämän toimijat muistuttavat kalastuksen rajoittamisesta yhtenä olennaisena toimenpiteenä.

Useissa vastauksissa kuitenkin painotettiin, että ei ole olemassa yhtä toimenpidettä tai ratkaisua, vaan tarvitaan laaja keinovalikoima, jota arvioidaan alueellisesti. Onnistuminen vaatii pitkäjänteistä rahoitusta ja jatkuvaa vaikuttavuuden arviointia ja seurantaa.

”

Kalastuksen säätelyyn tulee panostaa huomattavasti enemmän. On menossa mittavia kalatalousvelvoiteprosesseja, vaelluskalahankkeita jne., joista saatavat tulokset valuvat hukkaan, jos kalastuksen säätelyssä ei edetä.

Jatkossa tulee laittaa luonnonmukaiset kalauomat etusijalle ja varmistaa huomattavasti aiempaa käytäntöä suuremmat virtaamat kalauomiin vaelluksen aikana ja ylläpitää läpi vuoden riittävää ekologista virtaamaa. Vesivoimaloiden lisääntyneestä nopeasta vuorokausisäännöstelystä on siirryttävä ekologisesti kestävämpiin tasaisempiin keskivirtaamiin, jotka ovat edellytys myös vaelluskalojen mahdollisuuksille löytää tiensä vastavirtaan ja edelleen kalateihin.

Valmistelussa yhteensovittettavat asiat

Taustasta riippumatta vastaajien mielestä tärkein yhteensovittettava asia strategian valmistelussa on **lisääntyvän säättövoiman ja vaelluskalojen suojelun yhteensovittaminen**. Osa vastaajista toivoi, että valmistelussa suhtauduttaisiin eri teknologioihin neutraalisti. Osa puolestaan toi esille, että nykyisten kalatalousvelvoitteiden laajentaminen todelliseen haittaan edellyttää yhteensovittamista. Valmistelussa joudutaan yhteensovittamaan aineiston perusteella myös **kalastusta ja kalakantojen tilaa**.

Lähes kaikissa vastaajaryhmissä nostettiin esille, että hallinnon on varmistettava, että **tavoitteet keskeisillä toimialoilla vievät samaan suuntaan**.

Kalatiestrategiassa on otettava huomioon mm. ilmasto- ja energiastrategia, kansallinen ennallistamissuunnitelma, kalastuslaki, vesilaki, vesienhoitosuunnitelmat ja valuma-alue suunnittelun tiekartta. Ohjausta on kansallisella tasolla, EU:ssa ja paikallisesti. Myös kulttuuriperinnön, virkistyksen ja matkailun merkitys on huomioitava.

Päällekkäistä työtä on vältettävä, varsinkin kun resursseja on vähemmän. Vaelluskalastrategia edellyttää konkreettista tekemistä, jota on yhteensovittettava niukkoihin resursseihin.

Odotukset valmistelulle

Kyselyn vastaajat toivovat laaja-alaista, kaikki osapuolet tasapuolisesti huomioivaa keskustelua valmistelun joka vaiheessa. Valmistelusta on viestittävä säännöllisesti kaikille sidosryhmille, mutta myös laajemmalle yleisölle. Aihe ei saa jäädä pienen ammattilaisten piirin keskuuteen.

Iso osa vastanneista korostaa tutkimuksen roolia valmistelussa. Tämä on keskeistä esimerkiksi eri kohteiden priorisoinnissa ja toimenpiteiden vaikutusten arvioimisessa.

Osa vastaajista tunnustaa olevansa valmistelun käynnistyessä skeptisiä, sillä keskusteluilmapiiri aiheen ympärillä on ollut hankala. Strategian toimeenpano edellyttää eri toimijoiden hyvää yhteistyötä, joten rakentava ote valmisteluvaiheessa on jatkon kannalta erittäin tärkeää.

Lähes kaikki toivovat, että valmistelussa puhutaan rehellisesti käytössä olevista resursseista alusta saakka.

KASKAS

Kysy lisää!

Mert Sola
mert.sola@kaskas.fi